

מראי מקומות - בבא בתרא קל"ג

מקנה דשלב"ל לכ"ע, אף לר"מ ודעימי (וכעי"ז אי' בקובץ ענינים, דהי' יכול ליישב דנפק"מ לענין דברים שנפלו לו כשהוא גוסס, דבזה לא מהני להקנות אף למ"ד אדם מקנה דשלב"ל, וכדאי' לעיל). וע"ש עוד בסוף דבריו דעוד הביא ראי' מסוגיין דיכול לחזור מתורת הנחלה, כמו דהי' יכול לחזור מתורת מתנה, דאם לא דהי' יכול לחזור, א"כ גם זה יהי' נפק"מ בין מתנה לירושה. וע"ע בשער המלך (נחלות ב', י"ד, ד"ה ומוהרי"מ"ט) דהעיר דעוד הי' יכול לומר נפק"מ לענין אם יש לו בכור, דאי משום ירושה לא מהני לענין פי שנים, שהרי אינו יכול ליטול הפי שנים מהבכור, ואי משום מתנה הי' מהני. וכ' דל"ק, דכל היכא שיש לו בכור, לגבי חלק בכורה הרי הוא כמי שאינו ראוי ליורשו, וממילא הו"ל כאומר לשון מתנה.

(ד) **השתא בירושה דאורייתא אמרת אלמנתו נזונית מנכסיו, במתנה דרבנן לא כש"כ - ע' בקובץ שעורים (תמ"ו) שהביא מש"כ הרי"ף (ס: בדפיו) דמה דחיוב מזונות חל על המתנת שכיב מרע, היינו משום דהחיוב מזונות והמתנה חלין בבת אחת, הלכך לא דחא חדא מינייהו חבירתה. ועוד הביא מהרמב"ן שהק' על הרי"ף (והרמב"ן הביא דברי הרי"ף באו"א קצת, דחיוב מזון האשה והבנות קודם לחלות המתנה), דהא אפי' היכא דהאחין מוכרים קרקע המשעובדת למזונותיה לאחר מיתת אביהן, אינה יכולה לגבות מזונות מאותן משועבדים, אע"ג דכבר חלה החיוב מזונות לאשה ובנות, וא"כ מה בכך דהחיוב מזונות חל בב"א עם המתנה. ותי' הרמב"ן דכיון דמתנה זו אינו אלא מדרבנן, לכן שפיר גובה האלמנה מזה. אלא דהק' הקו"ש, למה צריך לב' טעמים, א' דחלין בב"א, וב' דמדרבנן הוא, תופוק ליי' מזה גרידא שמתנת ש"מ הוא מדרבנן. ותי' דאם הי' קונה מחיים, אז אפי' אם הי' מדרבנן, הרי כבר זכה המקבל בחיי האב, וא"כ גם בלאו תיקון העולם א"א לגבות ממנו, אבל כיון שהוא בב"א, ובזה מדינא גובין אי לאו משום תיקון**

(א) **א"ל ר' יימר וכו' - כ' הרשב"ם דכל זה מיירי בשכ"מ, אבל בבריא, הרי כבר איבעיא לן אם מחלה שעבודא שעל אותן נכסים, וסלקא בתיקו. וכ' הרשב"ם, דלכך הו"ל האשה המוציא וצריכה להביא ראי' כדי לגבות כתובתה. וע' בקובץ שעורים (תמ"ח) שהביא משו"ת הרשב"א (ו', ה') דכ' דמסתבר דבכה"ג הו"ל הבעל חשיב בעל השטר וידו על התחתונה, כיון דלא פרע לה כלום, והיא מוחלת משלה, ועליו להביא ראי' שהיא מחלה לו. וע' בקובץ ענינים כ' לפרש סברת הרשב"ם, דאף דהוי ספק אם פרע לה או לא, מ"מ י"ל דבאיני יודע אם פרעתך אמרי' דברי עדיף, אבל זהו דוקא היכא דטוען ברי, אבל היכא דהוי שמא ושמא, וכמו הא דכאן, דהוי ספיקא דדינא, אז שפיר אמרי' דהמע"ה.**

(ב) **אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה - פי' הרשב"ם, דכל היכא דשייך לומר דירושה היא, אמרי' דהוי ירושה, ולא מתנה, דע"י מתנה הוא עוקר נחלה דאורייתא. והק' הקובץ ענינים, דהא מבואר מזה דירושת ריב"ב אינה עקירת נחלה דאורייתא, וק', הרי לקמן בעמוד ב' אמר שמואל דלא תיהוי בי עבורי אחסנתא, ומשמע מזה דדין ריב"ב הוא ג"כ חשיב עקירת נחלה. וכ' דאפשר דעבורי אחסנתא איירי במתנת שכ"מ, אבל העיר דהלשון לא משמע כן.**

(ג) **למאי הלכתא - ע' בנתיבות (רפ"א, ב') שכ' להביא ראי' מכאן דירושה לא מהני על דבר שלא בא לעולם ולא דבר שאין בו ממש, דאם אי' דירושה מהני על דבשלב"ל וכו', א"כ שפיר איכא נפק"מ, ומה בעי הגמ' למאי הלכתא. ותמה בשו"ת חתם סופר (חו"מ סי' ק"נ, ד"ה שוב) על דברי הנתיבות, דסוגיין אתי לפרש דברי ר' הונא, ור' הונא ס"ל דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, וא"כ אף במתנת שכ"מ עצמה יכול להקנות דבר שלא בא לעולם, וא"כ ודאי אינה נפק"מ בין מתנה לירושה. אולם הנתיבות כבר השיב ע"ז (במאמר המוסגר), דהי' יכול הגמ' לומר דאי נפק"מ במלתא דלא עבידי דאתו, דבזה א"א**

יקדיש וגו', מוצא שפתיך תשמור וגו'. אולם
ע' בירושלמי (קידושין פרק א', הל' ו', יט.)
דכ' דנלמד מהא דכתיב לד' הארץ ומלואה.

ח) לא תיהוי בי עבורי אחסנתא, ואפי' מברא
בישא וכו'- בביאור ענין זה לענין למעשה, ע'
כמה פרטים באגרות משה (חו"מ ב', ג').

ט) בא עליו שמאי במקלו ותרמילו- פי'
הרשב"ם, דהק' על יונתן בן עוזיאל שהחזיר
הממון להבנים, ואמר לו שצריך לחזור
וליקח הממון מהבנים. אלא דלכאור' ק', דאם
לא קיים התנאי, א"כ המתנה בטלה מעיקרא,
וממילא כל הממון הדר להאב, וממילא כל
הממון של הבנים הוא בתורת ירושה. וע'
ברש"ש דפי' בדברי הרשב"ם דכוונתו דכיון
דהמתנה בטלה, ממילא המה נשארים אצל
יונתן בן עוזיאל בתורת פקדון ע"מ שלא יהנו
בניו מהם. וכ"כ השטמ"ק בשם התוס'
הרא"ש, דכיון דנתבטל המתנה, הו"ל כאילו
הפקיד אצל יונתן בן עוזיאל ע"מ שלא יהנו
בניו ממנה. ובעצם דברי הרשב"ם, ע'
בשיעורי ר' שמואל (קמ"ח) שהק' דלכאור'
דבריו סותר עצמו, דמתחלה משמע דמה
שנתן לבניו הוי העברת תנאי, וממילא התנאי
מתבטל. אבל בסוף דבריו משמע דהי' מתנה
לחצאין, דלא ניתן לו לענין זה שיהי' יכול
ליתן לבניו, ומה שלא הי' יכול ליתן לבניו לא
הי' משום דא"כ יהי' המתנה בטל, אלא דאין
לו הכח ליתן להם, והניח בצ"ע.

העולם, אז היכא דאין המתנה אלא מדרבנן
מוקמי' אדינא, ואמרי' דשפיר יכולה לגבות.

ה) א"ל רבא לר"נ, והא אפסקה- ע' בשיעורי ר'
שמואל (קמ"ג) דכ' להתקשה בשו"ט בהגמ',
וע"ש שביארה ע"פ שי' הרשב"ם, דס"ל
דהכל תלוי בכוונתו, ודלא כשי' הגאונים
דהיכא דראוי ליררשה, אפי' אם נותנה בתורת
מתנה מהני בתורת ירושה. וא"כ, לפי
הרשב"ם י"ל דכיון דהדבר תלוי באומדנא,
י"ל דכיון שאומר אחריו ורוצה להפסיק את
זכיית הראשון, מוכח בזה דכוונתו ליתן
לראשון במתנה ולא בירושה. ותי' הגמ'
דאיהו טעי וסובר דיש לה הפסק, ולעולם
כוונתו לירושה ולא למתנה, וממילא אין לה
הפסק, שכן הוא הדין בירושה.

ו) ולא תשיימי' את, דאמירתו לגבוה כמסירתו
להדיוט- העיר בשיעורי ר' שמואל (קמ"ז),
דאע"ג דלכאור' הי' שייך לומר דכיון דלא הי'
כוונתו ליתן נדבה להקדש, אלא בתורת
שומא הי', דאיהו סבר דכך היא שווי', מ"מ
אמרי' בזה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.
והק' מהא דמבואר בתוס' דבמשך מהקדש
בשעה שהי' שוה מאתים ליכא דין אמירתו
לגבוה באופן שיהי' חייב ליתן מאתים
להקדש אפי' בלא משיכה, ולא אמרי' דכיון
דאמירתו לגבוה וכו', אפי' בלא משיכה, כיון
שאמר לפדותו, חייב ליתן מאתים, ומ"ש.
ותי' דבלא"ה יש להק' דהא לכאור' הו"ל
הקדש בטעות, שהרי לא ידע שויו, והקדש
בטעות לא הוי הקדש. אע"כ צ"ל דאיכא
אומדנא, דכיון דעשה שומא, מסתמא כבר
דעתו ליתן כפי שומתו להקדש על כל
האופנים, וממילא חשיב היתרון נדבה, שהרי
כוונתו ליתנו להקדש אפי' אם באמת אינו
שוה כן, ושפיר מהני מדין אמירתו לגבוה.
וע"ע בקובץ שעורים (תמ"ט) שהביא מש"כ
תוס' בב"מ (נ"ז) דמכאן מוכח דאפי' מה
שמתחייב עצמו להקדש בטעות מפסיד. והק'
הקו"ש, הא קיי"ל דהקדש בטעות לא הוי
הקדש, וצ"ע.

ז) דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט- כ'
הרשב"ם דהמקור לדין זה דאמירתו לגבוה
כמסירתו להדיוט היינו מהא דכתיב ואיש כי